

*Branislav Ristivojević**

Pravni fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

O ZAŠTITNOM OBJEKTU ZLOČINA PROTIV ČOVEČNOSTI: NOVO RUHO MEĐUNARODNOG PRAVA O LJUDSKIM PRAVIMA¹

Apstrakt: U radu je istraženo pitanje šta čini zaštitni objekat zločina protiv čovečnosti. Zahvaljujući činjenici da je ovo jedina vrsta međunarodnih krivičnih dela koja u nazivu ima izričito označen zaštitni objekat ovo pitanje je dugo vremena zanemarivano u nauci. Autor daje pregled malobrojnih naučnih stavova o ovom problemu i podvrgava kritičkoj analizi preovlađujući pristup koji u čovečnosti vidi samostalnu i samosvojnu vrednost koju je kao takvu moguće zaštititi međunarodnim krivičnim pravom. Temelj za kritiku čini, s jedne strane, očigledno odsustvo ideje o zaštitnim objektima u međunarodnom legislativnom postupku i kriminalnopolitički stav u međunarodnoj zajednici, koji je bio nadmoćan sve do početka 90-tih godina prošlog veka, koji je poistovećivao zločine protiv čovečnosti sa genocidom. S druge strane, pisac drži da je pojam čovečnosti nemoguće upodobiti klasičnom poimanju zaštitnih objekata u nauci krivičnog prava koje u njima vidi osnovna ljudska prava i slobode, a čovečnost to svakako nije. Poreklo pogrešnih stavova o zaštitnom objektu zločina protiv čovečnosti autor vidi u težnji nosilaca legislativnog postupka u međunarodnoj zajednici da međunarodno pravo o ljudskim pravima zaogrnu kaznenim ruhom.

Ključne reči: međunarodno krivično pravo, zločini protiv čovečnosti, zaštitni objekat, čovečnost, ljudska prava.

1. UVOD

U nauci je posvećeno malo pažnje pitanju zaštitnog objekta zločina protiv čovečnosti kao jedne vrste međunarodnih krivičnih dela. Takvo stanje je, po svemu sudeći, posledica činjenice da su zločini protiv čovečnosti jedina vrsta međunarodnih krivičnih dela koja već u svom nazivu nose pojam koji, barem jezički, jasno i nedvosmisleno označava vrednost koju pravo pokušava da zaštiti – čovečnost.² Za

* docent, rbrane@pf.uns.ac.rs

1 Rad je posvećen projektu „Biomedicina, zaštita živote sredine i pravo“ broj 179079 koji finansira Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije.

2 To je, inače, ređa situacija u krivičnom pravu. Ako se uzme kao primer srpski KZ, videćemo da je to slučaj samo sa manjim brojem glava: XIV, XV i XVI. Veći deo krivičnih dela u njima imaju izričito određenu zaštićenu vrednost u svom nazivu. U ostalim glavama KZ-a, uglavnom, nema izričitog označavanja zaštićene vrednosti u nazivu krivičnih dela.

pretpostaviti je da je ovakvo stanje dovelo do manjeg zanimanja nauke za čovečnost kao pojma, odnosno za njen sadržaj i značenje.

Da li je „čovečnost“ podobna da bude zaštitni objekat krivičnog prava? Da bi se odgovorilo na ovo pitanje, mora se poći od sadržaja ovog pojma, odnosno mora se koliko toliko osvetliti njegovo značenje. Da li je moguće da pojam koji nije jasno određen bude zaštitni objekat?

Odredba zločina protiv čovečnosti je prvi put data putem člana 7. Rimskog statuta 1998. godine. Stoga će ovaj akt biti polazno mesto za utvrđivanje značenja i smisla pojma čovečnosti.

Odredba člana je sastavljena od velikog broja pojedinačnih krivičnih dela koja uzeta sama za sebe, u najvećem broju slučajeva, nisu uopšte sporna. Unutar grupe ima, najmanje, 10 krivičnih dela gde se, između ostaloga, nalaze i ubistvo, nanošenje telesnih povreda, silovanje, prinuda, protivpravno lišenje slobode, povreda ravnopravnosti, itd.³ I naziv ove grupe krivičnih dela dat je u množini – „zločini“. U istraživanju ovih dela pokazalo se da se na zaštitne objekte prilikom normiranja, po svemu sudeći, nije obraćala naročita pažnja.⁴ O tome svedoči čitav niz nelogičnih i nepotrebnih rešenja, preklapanja u sadržaju koji će ishodomati u privednom sticaju između više krivičnih dela unutar zločina protiv čovečnosti. Ubistvo i istrebljenje imaju život za zaštitni objekat. Porobljavanje, zatvaranje i zatočenje za zaštitni objekat imaju, prvenstveno, fizičku slobodu i slobodu odlučivanja, a zatim i određena prava u krivičnom postupku. Seksualni delikti imaju polnu slobodu kao prvenstveni zaštitni objekat. Progon i aparthejd imaju rasnu, nacionalnu, versku i druge jednakosti za zaštitni objekat. Proterivanje za zaštićenu vrednost ima slobodu kretanja. Druga nečovečna dela i mučenje za zaštitni objekat imaju nepovredivost tela i duha.

Da li je moguće da sva ova različita krivična dela, kod kojih se mogu prepoznati različiti zaštitni objekti, mogu imati jedan zajednički imenitelj koji će im dati i jedan zajednički zaštitni objekat nazvan „čovečnost“? Taj objekat mora da bude različit od postojećih zaštitnih objekata običnih krivičnih dela, kao što su ubistvo ili silovanje, i da tim raznorodnim delima da novu sadržinu i suštinu koja će ih povezati u jednu celinu koja nosi naziv zločini protiv čovečnosti.

Pictet je svojevremeno zaključio da su zločini protiv čovečnosti protivni opšte prihvaćenim vrednosnim obrascima čovečnosti zajedničkim za sva ljudska društva.⁵ Pitanje je koji je sadržaj čovečnosti kao zajedničkog imenitelja za sve te obrasce?

3 Broj krivičnih dela zavisi od toga kako se računaju seksualni delikti. Oni su propisani zajedničkom odredbom. Trebalo bi ih računati kao jedno krivično delo jer imaju samo jedan zaštitni objekat. Jedno delo je pogrešno svrstano u seksualne delikte, prisilna sterilizacija. Ono nema nikakve veze sa polnim slobodama kao zaštitnim objektom.

4 B. Ristivojević /2011/: *Međunarodna krivična dela – I deo*, Novi Sad, 2011, u pripremi; prema Clarku posebni deo Rimskog statuta su normirali ljudi koji nisu pravnici od struke, diplomate i vojnici: R. S. Clark /2001/: *The Mental Element in International Criminal Law: The Rome Statute of the International Criminal Court and The Elements of Offences*, Criminal Law Forum, n. 3, p. 314.

5 J. Pictet /1988/: *International Dimensions of Humanitarian Law*, Geneve, p. 3–4, navedeno prema: M Sassoli and A. A. Bouvier /1999/: *How Does Law Protect in War?*, Geneve, p. 71.

2. POLAZNO MESTO ZA IZNALAŽENJE ZNAČENJA I SMISLA POJMA ČOVEČNOSTI

Ne treba smetnuti s uma da se tvorci Statuta, kako je već utvrđeno ranijim istraživanjima, nisu preterano bavili pitanjem zaštićenih vrednosti. Pitanje je da li je i nauka međunarodnog krivičnog prava razvijena do potrebnog stepena da razlikuje zaštićene vrednosti pojedinih međunarodnih krivičnih dela ili da razlikuje zaštićenu vrednost od napada na tu istu vrednost? U nauci se koriste isti pojmovi za jedno i drugo.⁶

Kao što je rečeno, mesto na kojem treba da se traži odgovor jeste Rimski statut i to njegova preambula. Kao i svaki uvodni, nepravni deo nekog pravnog akta, i ona može da posluži da se izvede zaključak o svrsi, ciljevima i smislu Rimskog statuta, pa tako i o njegovim zaštićenim vrednostima. Sledeći tu logiku, preambula bi mogla, istina posredno, da pruži uvid u određenje „čovečnosti“ koje su tom pojmu dali tvorci samog akta.

U prvoj rečenici preambule tvorci naglašavaju „vezu“ zajedničkog kulturnog nasleđa koje postoji između svih naroda na svetu i stvara od njih „delikatnan mozaik“. Niti „vezi“, niti „delikatnom mozaiku“ tvorci Statuta nisu dali imena, iako bi se moglo očekivati da to budu „čovečnost“ i „čovečanstvo“. „Veza“ zajedničkog kulturnog nasleđa – čovečnost, bi mogla da povezuje sve narode i ljude na svetu u jednu celinu – čovečanstvo. Zločini bi mogli da budu opasnost koja narušava čovečnost kao vezu koja čini sve ljude na svetu čovečanstvom.

U drugoj rečenici preambule, tvorci Statuta pozivaju da se ne zaborave milioni žrtava „nezamislivih zločina“ koji duboko zaprepašćuju savest čovečanstva (conscience of humanity). Ovo je prvo mesto u Statutu gde uvode pojam čovečanstva, ali ga, na neki način, suprotstavljaju milionima dece, žena i muškaraca. Moglo bi se pomisliti da ti milioni ljudi nisu „čovečanstvo“, što verujemo nije bila namera tvoraca Statuta. Nema razloga da se poveruje da „milioni dece, žena i muškaraca“ nisu deo „delikatnog mozaika“, odnosno onoga za šta se može pretpostaviti da je čovečanstvo.

Treća rečenica je najjasnija jer neposredno dovodi u vezu „takve“ zločine i određene vrednosti kojima oni „prete“. Te vrednosti su: mir, bezbednost i blagostanje u svetu. Lako se izvodi zaključak da su pomenute vrednosti zaštitni objekti, a da su „takvi zločini“ u stvari „nezamislivi zločini“ iz prethodne rečenice preambule. Problem je u uvođenju ovih zaštitnih vrednosti. Da li su one uporedne sa „delikatnim mozaikom“ ili su one odlika nekih stanja tog mozaika? Čini se da bi se mogla braniti postavka da nisu u pitanju posebne vrednosti uporedne sa „delikatnim mozaikom“ odnosno čovečanstvom, već su u pitanju neka stanja tog čovečanstva koja su narušena zločinima. Poredeći sa unutrašnjim krivičnim pravima u kojima zaštićena vrednost nije čovek sam po sebi, već prava i slobode koje čoveka čine čovekom i u međunarodnom krivičnom pravu, mogla bi se braniti postavka da zaštićena vrednost nije „delikatni mozaik“, odnosno čovečanstvo, već određene vrednosti koje čine čovečanstvo čovečanstvom. Te vrednosti su prema preambuli Rimskog statuta mir, bezbednost i

6 Tako sva međunarodna krivična dela imaju zajedničke „međunarodne interese“ koji ih „opravdavaju“. Ti međunarodni interesi koji opravdavaju međunarodna krivična dela su „međunarodni mir i bezbednost“, „zajednička savest čovečanstva“ i „državna politika“: B. Broomhall /2003/: *International Justice and The International Criminal Court*, Oxford, p. 44–51.

blagostanje. Nije jasno zašto se ponovo uvodi novi pojam „svet“ da označi nosioca pomenutih vrednosti. Već je uveden pojam „delikatnog mozaika“ koji lako može biti narušen i pojam „čovečanstva“ koje je zaprepašćeno zločinima. Iako različiti, ovi pojmovi po svemu sudeći svi opisuju nosioca, titulara pomenutih vrednosti.

Četvrta rečenica preambule kaže kako su „najteži zločini“ od značaja za „celu međunarodnu zajednicu“. Izgleda da ova rečenica uvodi novi pojam „međunarodnu zajednicu“ koji je blizak sa pojmovima „čovečanstva“, „delikatnog mozaika“ i „sveta“. Razlike između ovih pojmova svakako ima. „Svet“ je sigurno nosilac vrednosti koje se narušavaju. Najbliži „svetu“ je „delikatni mozaik“ jer on lako može biti narušen, što ga dovodi u stanje slično „svetu“. Oba su pogođena zločinima. Čovečanstvo je sledeće po blizini zločinu što je zaključak koji se izvodi iz tvrdnje da je čovečanstvo „zaprepašćeno“ nezamislivim zločinima. Pretpostavka je da ne bi bilo zaprepašćenja da nije na neki način pogođeno zločinima. Najdalje od zločina je „cela međunarodna zajednica“. Zločini niti narušavaju njen mir ili bezbednost (kao što je slučaj sa svetom), niti je u neimenovanoj opasnosti da bude narušena (kao delikatni mozaik), a nije ni zaprepašćena (kao čovečanstvo). Za celu međunarodnu zajednicu zločini su samo od „značaja“, s tim da preambula ne kaže kakav je taj značaj.

Po svemu sudeći, preambula Rimskog statuta nije pisana sa osvrtom na vrednosti zaštićene krivičnim delima koja uređuje ovaj akt, tako da je teško izvući smislene zaključke o sadržaju i značenju pojma čovečnosti na osnovu nje. Sledeće mesto gde bi se istraživanjem mogao pronaći smisao i značaja pojma čovečnosti jeste pravna nauka.

3. POJAM ČOVEČNOSTI U PRAVNOJ NAUCI

U nauci se razvilo svega nekoliko shvatanja koja su pokušala da pojmu čovečnosti daju pun oblik i sadržaj. Ova shvatanja se mogu podeliti u tri grupe. Pre nego što se pređe na izlaganje o ovim grupama, treba izložiti načelne probleme koji se javljaju pri svakom naučnom pokušaju da se bliže odredi pojam čovečnosti.

3.1. Načelni problemi sa određivanjem čovečnosti kao zaštitnog objekta

Vernon misli da problem sa „zločinima protiv čovečnosti“ jeste taj što se njima pokušava obuhvatiti ogromno zlo, pojmovima koji su pravne veličine.⁷ Schabas drži da razlozi zbog kojih ljudsko društvo neka krivična dela svrstava kao teža od drugih ne mogu se objasniti pravom. To je jako teško jer zločini protiv čovečnosti ne izgledaju kao krivična dela koja su poznata svakom od nas i po pravilu im nedostaje neka od odlika koju imaju obična krivična dela. Osim toga, zločini protiv čovečnosti ne deluju samo u pravnom okruženju. I pre nego što je stigao u pravno okruženje, pojam „čovečnosti“ se koristio da se izrazi zgražavanje i užas nad velikim zlom.⁸ Coetzee misli da se suština ogromnog zla i ne može obuhvatiti pravnom misli, već su za to potrebni pisci ili pesnici.⁹ Ignjatović lepo navodi da:

7 R. Vernon /2002/: *What is Crime Against Humanity*, The Journal of Political Philosophy, n. 3, p. 232.

8 W. Schabas /1999/: *Genocide in International Law*, Cambridge, p. 9.

9 J. M. Coetzee /1999/: *The Lives of Animals*, Princeton, navedeno prema: Richard Vernon: *op. cit.*, p. 232.

„Rimsko pravo poznaje izreku de minimis non curat praetor koja se u slučaju zločina protiv čovečnosti preobražava u de maxima non curat lex“.¹⁰

Izgleda da je najvažniji problem činjenica da se pojam čovečnosti teško može objasniti. Da bi čovečnost mogla biti vrednost zaštićena krivičnim pravom, mora se pronaći način da se napravi razlika između nje i vrednosti koje već jesu zaštićene. Drugim rečima, pojam čovečnosti se ne može objasniti pojmovima život, telo, imovina ili dostojanstvo jer to već jesu vrednosti zaštićene krivičnim pravom. Jedina mogućnost da pojam čovečnosti bude zaštićena vrednost jeste da se on utemelji na potpuno novom kvalitetu, odnosno da bude samosvojan i svojevrsan.

Ne treba zanemariti ni političke probleme u potvrdi čovečnosti kao opšte vrednosti, bez obzira kako je određen njen sadržaj. Odbijajući da potpišu Rimski statut, SAD i značajan broj drugih uticajnih država su u velikoj meri uzdrмали čovečnost kao vrednost, jer su stavili zaštitu nacionalnih suvereniteta ispred zaštite ljudskih prava.¹¹

U nauci se do sada izdvojilo nekoliko stavova o čovečnosti kao zaštićenoj vrednosti. Jedni vide čovečnosti kao moralnu, drugi kao brojčanu, a treći kao samostalnu vrednost.

3.2. Čovečnost kao moralna vrednost

Jedno od shvatanja u nauci je pokušalo da čovečnost objasni kao moralnu vrednost. Vernon drži da je neophodno da odredba zločina protiv čovečnosti obuhvati nasilno prisustvo nehumanosti da bi bila moralno ubedljiva. Za jedno delo može se reći da je protivno čovečnosti kada se njime krši „osnovni smisao ljudskog delovanja“.¹² Ovakvim određenjima čovečnosti može se uputiti primedba da mogu da obuhvate suviše sadržaja. Robertson piše da je zločin protiv čovečnosti delo kojim se „unižava svaki pripadnik ljudske rase“.¹³ Ovakvo određenje zločina protiv čovečnosti je kritikovano u nauci jer obuhvata mnogo toga što nije ni blizu genocida. Obuhvat ovako shvaćenih zločina protiv čovečnosti bi bio suviše širok. Pod njega bi se bez problema moglo podvesti i surovo postupanje sa životinjama ili smanjivanje socijalnih davanja.¹⁴ Yarnold-ova se opredeljuje, po ugledu na preambulu Statuta, za stav da su zločini protiv čovečnosti oni koji „zaprepašćuju savest čovečanstva“. Krivična dela koja spadaju u tu skupinu uglavnom su okrenuta moralnim vrednostima ili načelima priznatim od celokupne zajednice. Primenjene vrednosti, kao što su mir, pravda, odsustvo sukoba, kod njih ne postoje ili su od drugorazrednog značaja.¹⁵ Ntanda Nsereko smatra da su zločini protiv čovečnosti

10 E. J. Cohn /1940/: *The Problem of War Crimes Today*, Trans. Gr. Society, Vol. 26, p. 125, navedeno prema: Đ. Ignjatović /2001/: *Zločini protiv čovečnosti*, JRKK, br. 2–3, str. 45.

11 J. Hagan and S. Greer /2002/: *Making War Criminal*, *Criminology*, n. 2, p. 257.

12 R. Vernon: *op. cit.*, p. 235.

13 G. Robertson /1999/: *Crimes Against Humanity*, London, p. 207, navedeno prema: R. Vernon: *ibid.*, p. 237.

14 R. Vernon: *ibid.*, p. 236.

15 B. M. Yarnold /1999/: *The Doctrinal Basis for the International Criminalisation Process* – in, *International Criminal Law* (M. C. Bassiouni, ed.), Ardsley, New York, p. 134–135, 147.

uvreda za ljudsko dostojanstvo i pretnja opstanku cele ljudske vrste čime daje dvostruki sadržaj pojmu čovečnosti. Prvi sadržaj čovečanstvo sagledava kao moralnu vrednost. Drugi sadržaj shvata pojam čovečanstva čisto biološki i sagledava ga kao jednu vrstu u prirodi. May, slično prethodnicima vidi u zločinima protiv čovečnosti moralni sadržaj.¹⁶

Sva ova mišljenja u sukobu su sa temeljnim i dobro proverenim stavom u nauci krivičnog prava prema kojem objekt krivičnogprave zaštite ne mogu biti moral ili moralne vrednosti.¹⁷

3.3. Čovečnost kao brojčana vrednost

Da li je moguće da se čovečnost odredi kao brojčana vrednost? U svakom slučaju pogrešno je čovečnost određivati moralnim merilima, a njeno kršenje proglašiti zločinom kada je veliko-brojno jer se tada ulazi u veoma neodređene rasprave o količinskoj vrednosti nekog kršenja čovečnosti. Da li za merilo treba uzeti apsolutnu brojku pobijenih ljudi u nekom užasnom događaju da bi tvrdili da postoji zločin ili je bolje uzeti broj pobijenih dnevno? Možda bi trebalo uzeti broj pobijenih u odnosu na ukupan broj pripadnika neke zajednice koja je podvrgnuta ubijanju? Neodređena merila veličine učiniće svaki trud da se odredi zločin protiv čovečnosti besplodnim. Sve ovo dokazuje da nije bitna veličina zločina već njegov vrsta.¹⁸

I kada bi se zločin protiv čovečnosti mogao izmeriti, ostaje problem veze te količine zločina i predviđenog ishoda tog istog zločina. Određivanje zločina protiv čovečnosti kao „nečovečnih dela“, odnosno određivanje zločina putem moralnih veličina obavezno upućuje na subjektivnu usmerenost radnje zločinca koja često ne mora da ima dodirnih tačaka sa objektivnim ishodom te radnje izraženim u brojevima.¹⁹

Koliko god da se čovečnost odredi brojčano, uvek će postojati opasnost da se neki zločin približi tom broju, a da ga ne dostigne. Da li će se u takvom slučaju menjati brojčana merila da bi se obuhvatio onaj zločin kome malo nedostaje da bude uvršten u zločine protiv čovečnosti? Tako nešto nije neizvodljivo, ali se tada pomenuta merila još više obezvređuju. Niko ne može da odgovori na pitanje koja brojka čini zločin protiv čovečnosti ako se ta brojka stalno menja.

3.4. Čovečnost kao svojevrsna vrednost, odnosno čovečnost kao samostalno biće

Kao najbolju mogućnost za određenje čovečnosti, Vernon nudi čovečnost shvaćenu kao vrednost samu po sebi. Čovečnost jeste neka vrsta bića koje je povređeno zločinom protiv čovečnosti. Jedino je pitanje kakva vrsta bića jeste čovečnost? Francuski tužilac u Nirnbergu, Francois de Menthon je rekao da zločin protiv čovečnosti jeste zločin protiv „položaja čoveka“ (human status). Čovečnost u ovom stavu nije sveukupna ljudska rasa u smislu čovečanstva, već je u pitanju vrednost koju

16 L. May /2005/: *Crimes Against Humanity: A Normative Account*, Cambridge, p. 15.

17 Z. Stojanović /2009/: *Krivično pravo-Opšti deo*, Beograd, str. 12–13.

18 R. Vernon: *op. cit.*, p. 238.

19 R. Vernon: *ibid.*, p. 238.

svako ima samom činjenicom da pripada ljudskom rodu. Zločin protiv čovečnosti je poništavanje ove vrednosti.²⁰ Ukoliko je pojedinac objekat radnje krivičnog dela, ne zbog svojih ličnih odlika, već zbog onih odlika koje deli sa svim pripadnicima čovečanstva, onda izvršilac dela ne napada njega lično već napada čovečanstvo kao nosioca tih zajedničkih odlika.²¹ Zločin protiv čovečnosti lišava pojedinca ličnosti, svodi ga na osobu bez identiteta. Na prvom mestu, takva osoba daleko lakše može da postane žrtva nekog krivičnog dela. Ona nema mesto u društvu koje ima osoba sa ličnošću, sa imenom i prezimenom, zanimanjem, poreklom, položajem, a koje pruža, do određene mere, zaštitu od napada. Ona je ogoljena do najprostijeg sadržaja koji jedno ljudsko biće može da ima, na položaj čoveka, odnosno na pripadnost čovečanstvu kao zajednici. Na drugom mestu, što je daleko važnije, krivična dela kod kojih je pasivni subjekat obezličeni se daleko lakše umnožavaju, ili bolje reći, najlakše postaju brojna. Što manje odlika ličnosti izvršilac krivičnog dela prepoznaje u pasivnom subjektu, to se mogućnost da pronađe narednog pasivnog subjekta povećava. Ukoliko neka ličnost, u očima izvršioca krivičnog dela, ima ime i prezime, onda se umišljaj ostvaruje izvršenjem dela prema dotičnoj ličnosti i krivična dela se okončavaju. Ukoliko neka ličnost u očima izvršioca krivičnog dela nema ništa osim svojstva čoveka, odnosno pripadnost čovečanstvu, onda se umišljaj verovatno nikada neće iscrpeti i krivična dela se umnožavaju.²²

Arendt-ova razrađuje de Menthon-ovu ideju i kaže da je zločin protiv čovečnosti u stvari ideja koja treba da konačno obriše razlike između rasa na svetu. Zločin protiv čovečnosti je napad na razlike među ljudima. Jedna grupa ljudi se napada, a druga ne. Zašto čovečanstvo treba da štiti tu grupu? Zato što posle napada na jednu grupu niko ne može da jamči da napadač neće napasti neku drugu grupu, pa treću i tako redom. Stoga napad na jednu grupu vređa sve grupe. Veza između tih grupa je „položaj čoveka“, vrednost koju ima svaki čovek. Ako ne bi postojala zajednička vrednost koja bi povezivala sve rase u čovečanstvo, onda čovečanstvo ne bi postojalo, a ako ono ne bi postojalo, onda se ne bi ni moglo štitiiti.²³

Ovaj pristup zaštitnom objektu zločina protiv čovečnosti je nadmoćan u savremenoj nauci. Ova shvatanja objašnjavaju čovečnost kao vrednost koja obuhvata sve vrednosti koje se štite pojedinim zločinima protiv čovečnosti. Pri tome čovečnost ne predstavlja kvantitativni, već kvalitativni zbir ovih vrednosti.²⁴ Obična krivična dela koja čine sadržaj zločina protiv čovečnosti, prerastaju u zločin protiv čovečnosti

20 R. Vernon: *ibid.*, p. 239–240.

21 May greši kada smatra da merilo za grupnu pripadnost, koja je meta kod zločina protiv čovečnosti, jeste činjenica da grupnu pripadnost čovek ne bira, a ličnu bira. L. May: *op. cit.*, p. 85. Stvar je izbora da li će neki pojedinac biti pripadnik određene vere ili nacije. I u slučaju rase to može biti stvar izbora, naročito danas kada se mešanjem ljudi rasne razlike smanjuju. Izuzetak je slučaj kada je rasna razlika toliko očita da je nemoguće tvrditi suprotno. Jedino što čovek ne može da bira jeste pripadnost čovečanstvu.

22 Daleko je veća šansa da se „povreda proširi kroz populaciju kada je osnovana na grupnoj karakteristici nego kada je fokusirana na pojedinu žrtvu“: L. May: *ibid.*, p. 83.

23 H. Arendt /1958/: *The Human Condition*, Chicago, p. 1–3.

24 Ima mišljenja da zločini protiv čovečnosti imaju kako kvantitativnu tako i kvalitativnu dimenziju: M. Delmas-Marty /2009/: *Violence and Massacres-Toward a Criminal Law of Inhumanity*, Journal of International Criminal Justice, n. 1, p. 13.

kada su izvršena u okviru sveprisutnog i sistematskog napada na civilno stanovništvo. Ubistvo, kojim se štiti život, kada je izvršeno na navedeni način prerasta u nešto čime se napada „vrednost koju svako ima samom činjenicom da pripada ljudskom rodu“.²⁵ Ta vrednost je čovečnost, pripadnost čoveka čovečanstvu.²⁶ Izvršilac zločina protiv čovečnosti obezličava (depersonalizuje) pasivnog subjekta i time pokazuje da mu ne priznaje rečenu vrednost – čovečnost.²⁷ Čovečnost je koliko opšte, zajedničko dobro, toliko i pojedinačno dobro.²⁸

U odbrani ovog stava najdalje su otišli Ambos i Wirth koji smatraju da je moguće pronaći zajednički imenitelj koji obična krivična dela uzdiže na stepen zločina protiv čovečnosti. Zločin protiv čovečnosti jeste najteže kršenje ljudskih prava (pravo na život, pravo na slobodu, polna sloboda, itd.) učinjeno u velikom broju slučajeva na sveprisutan ili sistematski način. Za postojanje običnih krivičnih dela unutrašnjih pravnih poredaka nevažno je ono naročito nepravo koje je svojstveno međunarodnim krivičnim delima.²⁹ Ono što obično ubistvo čini zločinom protiv čovečnosti, jeste okruženje u kojem je izvršeno, koje podiže stepen opasnosti pojedinačne izvršiočeve radnje.³⁰ Pasivni subjekt u okruženju koje je potrebno za postojanje zločina protiv čovečnosti ima manje šanse da se odbrani. On nema kome da se obrati za pomoć. Postojeće ustanove u društvu, koje bi trebalo da ga odbrane, kao što su policija ili pravosuđe, ne deluju. Takvo okruženje je poseban podsticaj za izvršioca koji ima manje poštovanja prema vrednostima znajući da nema uobičajenih ograničenja koja su brana kršenju zakona. Izvršilac daleko lakše može da pronađe saučesnike u zločinu jer nema prepreka. Ovakvo okruženje istovremeno čini izvršioca mnogo opasnijim po društvo, jer ono nema odbrambene mehanizme. Zgražavanje javnog mnjenja nad zločinom, kao snažna prepreka deliktnom ponašanju, obično nije prisutno. Upravo obrnuto, zajedničko delovanje je najčešće podržano od strane vlasti. Izvršilac ovih dela se po pravilu ne boji kazne. Delo koje on vrši, daje nov podsticaj okruženju u kojem se i sâm nalazi i tako podstiče dela drugih.³¹ Piscic drže da zločini

25 M. Delmas-Marty: *ibid.*, p. 13.

26 „Zločini protiv čovečnosti čine paradigmatični slučaj zaštite vrednosti koja ishoduje iz kulta pojedinca, jer je upravo taj aspekt individualnosti (kult pojedinca), koji pojedinac deli sa celokupnim čovečanstvom, zaštićen kod ovih dela“: Salif Nimaga /2007/: *An International Conscience Collective? A Durkheimian Analysis of International Criminal Law*, International Criminal Law Review, n. 4, p. 594–595.

27 M. Delmas-Marty: *op. cit.*, p. 8.

28 „Čovečnost ima dva sadržaja: samobitnost svakog pojedinog ljudskog bića, nesvedivu na prostu pripadnost nekoj grupi, i jednaku pripadnost svakog tog pojedinca ljudskoj zajednici kao celini.“: M. Delmas-Marty: *ibid.*, p. 13.

29 H. Satzger /2002/: *German Criminal Law and the Rome Statute – A Critical Analysis of the New German Code of Crime against International Law*, International Criminal Law Review, n. 3, p. 265.

30 Nauka poznaje i drugačija mišljenja. Prema Kirsch-u činjenica da je džeparenje izvršeno na sveprisutan i sistematski način ne menja ništa u stepenu njegovog neprava ili krivice izvršioca, tako ova ista činjenica ne menja ništa ni u slučaju zločina protiv čovečnosti: S. Kirsch /2009/: *Two Kinds of Wrong: On the Context Element of Crimes against Humanity*, Leiden Journal of International Law, n. 3, p. 537.

31 K. Ambos and S. Wirth /2002/: *The Current Law of Crimes Against Humanity: An Analysis of UNTAET Regulation 15/2000*, Criminal Law Forum, n. 1, p. 14–15.

protiv čovečnosti, ali i ostala međunarodna krivična dela, izvršeni na opisani način nisu samo zločini protiv pojedinaca nad kojim su izvršeni, već nad čovečanstvom kao celinom. Zaključak je da je čovečanstvo zajednički povređeno ovim delima.³²

4. DA LI SU LJUDI OBJEKAT RADNJE KRIVIČNOG DELA ZBOG PRIPADNOSTI ČOVEČANSTVU?

Problem sa ovim shvatanjima nastupa kada pokušavaju da objasne zašto izvršilac zločina protiv čovečnosti napada ljude. Da li ih napada zbog pripadnosti čovečanstvu? Nije li to besmisleno uzevši u obzir činjenicu da je i sâm izvršilac čovek? Nije li takvim napadom poništio i sopstvenu pripadnost čovečanstvu ili pripadnost grupe čiji je deo? Da li je iko ikada drugoga napao samo zato što je taj drugi čovek?

Sva ova pitanja pojavljuju se kao potpuno smisljena. Teško će nekog učinioca zločina pokrenuti žrtvina pripadnost čovečanstvu.³³ Izgleda da je neka odlika uže grupe kojoj pojedinac pripada ono što pokreće izvršioca krivičnog dela (u nauci se to naziva diskriminatorna namera), a ne činjenica da je pasivni subjekat čovek.³⁴ Dovoljno je da pogledamo u istoriju međunarodnog krivičnog prava pa ćemo videti da je ovaj stav bio ključan kada su zločini protiv čovečnosti uobličavani u genocid 1948. godine. Iako je Statut Međunarodnog krivičnog suda poznao „zločine protiv čovečnosti“ i kada nije bilo diskriminatorne namere, kada je uobličavan genocid 1948. godine ona je uneta u konvenciju u vidu posebnog subjektivnog elementa bića genocida (specific intent). Tako je genocid moguć samo ako izvršilac ima umišljaj da izvrši neku od zabranjenih delatnosti sa namerom da, potpuno ili delimično, uništi neku od 4 zaštićene grupe. Najbolji dokaz da je međunarodna zajednica smatrala da je uobličavanjem genocida kategorija zločina protiv čovečnosti nepotrebna jer je zadovoljavajuće određena jeste taj da je trebalo više od 40 godina da se razvije svest o tome da je potrebno neko novo normativno određenje zločina protiv čovečnosti.³⁵³⁶

32 P. Benvenuti /2000/: *Complementarity of The International Criminal Court to National Criminal Jurisdiction* – in: *Essays on The Rome Statute of The Interantional Criminal Court* (W. A. Schabas and F. Latanzi ed.), Ripa Fagnano Alto, p. 24.

33 Sva silovanja za vreme rata u Bosni su vršili pripadnici jedne zaraćene strane nad pripadnicima druge zaraćene strane. Srpski vojnici nisu silovali srpske žene i muslimanski vojnici nisu silovali muslimanske žene: D. Buchanan /2002/ *Gendercide and Human Rights*, *Journal of Genocide Research*, n. 1, p. 103. Ova zapažanja su vrlo zanimljiva jer su blizu istini. Ako je ova tvrdnja zaista tačna, onda su sva silovanja u ratu u Bosni, u stvari, progon; May takođe primećuje da je u većini slučajeva masovnih silovanja u ratovima pokretački motiv izvršilaca u većoj meri bila nacionalna ili etnička pripadnost žrtvava nego njihova „rodna“ pripadnost: L. May: *op. cit.*, p. 102.

34 „Pripadnost grupi objašnjava zašto je žrtva odabrana i zašto je izvršilac postupio kako je postupio“: L. May: *ibid.*, p. 91.

35 Tako je, na primer, 1968. godine doneta „Konvencija o nezastarevanju ratnih zločina i zločina protiv čovečnosti“ koja je u 1. članu odredila zločine protiv čovečnosti kao: a) krivična dela predviđena statutom Međunarodnog vojnog suda u Nirnbergu pod tim istim imenom i kao b) krivična dela predviđena Konvencijom o genocidu: <http://www2.ohchr.org/english/law/warcrimes.htm> 5. april 2011. godine.

36 Zanimljivo je da su dve institucije međunarodnog krivičnog pravosuđa koje su osnovane skoro u isto vreme (u prvoj polovini 90-tih), zauzele različite stavove o ovom pitanju. Statut Haškog tribunala ne zahteva diskriminatornu nameru kod zločina protiv čovečnosti, dok njegov pandan za Ruandu zahteva.

Po svemu sudeći za tvorca međunarodnog krivičnog prava dugo vremena nije bila sporna potreba postojanja diskriminatorne namere kao elementa bića koji je neophodan da bi se zaokružila samobitnost zločina protiv čovečnosti, što je, pravnodogmatski, i danas ispravan stav.³⁷ Ipak, vremenom se razvila ideja da to nije potrebno.

4.1. *Poreklo svesti o potrebi zasebnog određenja zločina protiv čovečnosti*

Početakom 80-tih godina prošlog veka dolazi do jasnijeg naučnog stava da je potrebno zločine protiv čovečnosti odrediti posebno, mimo postojećeg određenja genocida. Do ovoga je došlo zahvaljujući razvoju i potvrđivanju ideje ljudskih prava. Kako je vremenom sazrevala ova ideja, tako su sazrevali i zahtevi za suzbijanje njihovih masovnih kršenja koji su svoju normativnu kulminaciju doživeli Rimskim statutom 1998. godine u obliku odredbe člana 7. o zločinima protiv čovečnosti.³⁸ U pitanju je stara odredba zločina protiv čovečnosti, poznata iz Nirnberškog statuta ili statuta Haškog tribunala, ali sa novom idejom i smislom. Njen novi smisao je da normira sankcionisanje masovnih kršenja ljudskih prava.³⁹ I ne samo na normativnom polju, već i na polju primene međunarodnog krivičnog prava dešava se isto. Njene pravosudne institucije se često oslanjaju na međunarodno pravo o ljudskim pravima ili međunarodno humanitarno pravo, nekritički presađujući pravne postavke ovih grana prava ili stavove pravosudnih ustanova koje se bave ljudskim pravima da bi dopunila u sadržaju svoje norme (u pitanju su norme koje vode poreklo iz međunarodnog prava o ljudskim pravima ili međunarodnog humanitarnog prava).⁴⁰

Prodor ovih ideja u međunarodno krivično pravo, uz druge razloge, doveo je do osvežavanja starih ideja Arendt-ove o čovečnosti kao samostalnoj vrednosti koja je svojstvena ljudima kao i sva druga ljudska prava i slobode. Ako je čovečnost stavljena u ravan sa drugim ljudskim pravima i slobodama, sledstveno činjenici da su ljudska prava i slobode zaštitni objekti u krivičnom pravu, onda je i čovečnost moguće zaštititi međunarodnim krivičnim pravom.

4.2. *Greška u ovim stavovima*

Čini se da ove ideje polaze od greške čije poreklo je teško tačno utvrditi, ali je najverovatnije da potiče iz prava o ljudskim pravima jer je ova grana prava ključno uticala na ponovno potvrđivanje (reafirmaciju) ideje o zločinima protiv

37 Tako i May brani ideju da bi za sve zločine protiv čovečnosti bila neophodna diskriminatorna namera, barem kada su u pitanju neposredni izvršioc i ovih dela: L. May: *op. cit.*, p. 137.

38 To je bio ključni razlog zašto Indija i Kina nisu htele da pristupe Rimskom statutu: U. Ramanathan /2005/: *India and the ICC*, Journal of International Criminal Justice, n. 3, p. 627–634; L. Jianping & W. Zhixiang /2005/: *China's Attitude Towards the ICC*, Journal of International Criminal Justice, n. 3, p. 612.

39 Celina svakog međunarodnog, pa tako i međunarodnog krivičnog prava je u današnje doba potpuno prožeta pravom o ljudskim pravima: F. Jessberger /2005/: *Bad Torture – Good Torture? What International Criminal Lawyers May Learn from the Recent Trial of the Police Officers in Germany*, Journal of International Criminal Justice, n. 5, p. 1071–1072.

40 May primećuje ovu istu pojavu u nauci međunarodnog krivičnog prava: L. May: *op. cit.*, p. 92.

čovečnosti kao zasebnoj vrsti međunarodnih krivičnih dela. Prema ovoj zabludi moguće je izvršiti neku vrstu kvalitativnog sabiranja svih ljudskih prava i sloboda u jednu vrednost – čovečnost. U svakom slučaju, ona izvorište nalazi u preteranoj želji da se pojmu čovečnosti da naročit sadržaj kako bi se on uzdigao u ravan samostalnih vrednosti. Drugačije ne bi bilo moguće pružiti zaštitu ovom pojmu, a ako mu se ne može pružiti zaštita to bi vodilo obesmišljanju zločina protiv čovečnosti.

Pri tome se zaboravlja da se pravo o ljudskim pravima bavi kolektivnim pravnim bićima i cilj mu je unapređenje stanja na planu poštovanja ljudskih prava. Ono poznaje samo građanske sankcije ili izvinjenje. Međunarodno krivično pravo, kao krivično pravo, mora da se bavi krivičnom odgovornošću pojedinaca što znači da može da dovede u pitanje najvažnija subjektivna prava ili slobode koje pojedinac ima. Ovo nameće upotrebu čitavog niza normi koje su donete sa ciljem da ograniče upliv u ova subjektivna prava kao što su načelo zakonitosti ili načelo krivice.⁴¹ Bez obzira na poreklo neke norme, kada se izvrši njeno prenošenje u međunarodno krivično pravo, ona mora da podleže načelima ove grane prava kao i svaka druga ako želimo da bude prihvatljiva za različite subjekte međunarodnog prava. Inače se može desiti da:

„...liberalne (ljudsko-pravaške i internacionalističke) postavke stvore neliberalne krivičnopravne institute i tako istisnu liberalne.“⁴²

To je upravo ono što se desilo kod nosilaca naučnih stavova koji uzimaju da postoji čovečnosti kao svojevrsna ili samostalna vrednost, koja bitiše uporedo sa ostalim ljudskim pravima i slobodama. Nadmoć „ljudsko-pravaškog“ pristupa međunarodnom krivičnom pravu doveo je do stvaranja ideje o jednoj vrsti posebne nadvrednosti ili arhivrednosti koju ljudi imaju, a koja je kvalitativni zbir svih njihovih ljudskih prava i sloboda. Toj vrednosti je dato ime čovečnost.

Ako pođemo od dobro utvrđenih kanona krivičnog prava o merilima za određivanje inkriminacija, videćemo da su zaštitni objekat i društvena opasnost nekog ponašanja najvažnija merila, a da postoji niz drugih, koja su manje važni.⁴³ Zaštitni objekti se mogu svesti na osnovna ljudska prava i slobode.⁴⁴ Iz ovoga jasno sledi da bi čovečnost morala da bude neko ljudsko pravo ili sloboda da bi moglo da bude zaštitni objekat bilo kog krivičnog dela, pa tako i zločina protiv čovečnosti.

Već pomenuti Ambos i Wirth, koji su otišli najdalje braneći stav o čovečnosti kao svojevrsnoj vrednosti, pogrešili su tako što su pomešali više merila za određivanje inkriminacija. Kao što je navedeno, pored zaštitnog objekta, posebno je značajna i društvena opasnost kao merilo za propisivanje inkriminacija, i to društvena opasnost nekog ponašanja koje zakonodavac želi da zabrani. Ona na prvom mestu

41 D. Robinson /2008/: *The Identity Crisis of International Criminal Law*, Leiden Journal of International Law, n. 4, p. 946–947.

42 D. Robinson: *op. cit.*, p. 959.

43 Z. Stojanović /1981/: *Kriterijumi određivanja inkriminacija: uopšte i u sferi seksualnih odnosa*, Ljubljana, str. 21–22.

44 Z. Stojanović: *op. cit.*, str. 114.

zavisu od kvaliteta i karakteristika tog ponašanja.⁴⁵ Ambos i Wirth su nesumnjivo pronašli ponašanje koje po kvalitetu i karakteristikama zaslužuje da uzdigne obična krivična dela u red zločina protiv čovečnosti i odlično su ga opisali. Međutim, nije ni blizu toliko sigurno da su, pored ponašanja koje zaslužuje da se nazove dovoljno društveno opasnim da bude zločin protiv čovečnosti, pronašli i njegov zaštitni objekat. Iz činjenice da postoji ponašanje koje zaslužuje da se uzdigne u stepen zločina protiv čovečnosti, oni drže da postoji i sama čovečnost kao vrednost koja je napadnuta tim ponašanjem. Izgleda da je blizu istine Kirsch-ovo mišljenje da se ovde zaštitni objekat, čovečnost, objašnjava samim sobom, čovečnošću.⁴⁶

4.3. *Da li je moguće da se čovečnost označi kao samostalna vrednost?*

Međunarodno krivično pravo se po svemu sudeći nije preterano opterećivalo pitanjem zaštitnog objekta niti jednog međunarodnog krivičnog dela, pa tako i zločina protiv čovečnosti. S druge strane, naučni pokušaji da se dođe do odgovora na isto pitanje su jednako neuspešni. Čini se da je izuzetno teško pronaći sadržaj i smisao pojma čovečnosti putem kojim su se do sada kretali naučnici. Štaviše, u nauci ima i mišljenja koja osporavaju mogućnost da se uopšte pronađe zaštitni objekat zločina protiv čovečnosti.⁴⁷

I zaista, ako se zaštitni objekat shvati u njegovom klasičnom smislu, kao neko od ljudskih prava i sloboda, zaista je nemoguće pronaći takvo ljudsko pravo i slobodu. Dovoljan je letimičan pregled najvažnijih međunarodnih dokumenata o ljudskim pravima (Opšta deklaracija o ljudskim pravima, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Evropska konvencija o ljudskim pravima...), pa da se dođe do ovakvog zaključka. Ovom zaključku odgovara i mišljenje jednog od najvećih poznavalaca međunarodnog humanitarnog prava, Jean Pictet-a koji u svom autoritativnom komentaru ove pravne grane opisuje čovečnost kao načelo, a ne kao neko posebno ljudsko pravo ili slobodu: On kaže da je čovečnost:

„Najvažnije, ključno načelo u doktrini crvenog krsta, koje određuje motive pokreta, njegove ideale i ciljeve.“⁴⁸

Čovečnost, dakle, treba shvatiti kao načelo koje je duboko ukorenjeno u ideju ljudskog dostojanstva, povezujući ga sa ustavnim pravom savremenih država, osnovanih na vladavini prava i sa međunarodnim humanitarnim pravom. Čovečnost je obrazac koji treba da se primenjuje kada se stvara, tumači ili primenjuje materijalno pravo u humanitarnoj sferi.⁴⁹

45 Z. Stojanović: *op. cit.*, str. 21–22.

46 Kirsch osporava klasična shvatanja zaštitnog objekta zločina protiv čovečnosti prema kojem su oni „pretnja miru, bezbednosti i dobrobiti čovečanstva“ kroz „sveprisutan i sistematski napad na ljudska prava civilnog stanovništva“ (kako ga određuje Werle u svojim „Načelima međunarodnog krivičnog prava“) smatrajući da se kod ovih shvatanja zaštitni objekat objašnjava samim sobom: S. Kirsch: *op. cit.*, p. 537.

47 S. Kirsch: *ibid.*, p. 537.

48 J. Pictet /1984/: *The Fundamental Principles of Red Cross and Peace*, Geneve, p. 7, navedeno prema: D. Thurer /2007/: *Dunant's Pyramid: Thoughts on the „Humanitarian Space“*, International Review of the Red Cross, n. 865, p. 56.

49 D. Thurer: *ibid.*, p. 56.

Ovako postavljena čovečnost je istog značenja kao i svako drugo načelo u pravu, na primer načelo zakonitosti ili načelo legitimnosti u krivičnom pravu. Međutim, načela, iako se mogu nazvati vrednostima samim po sebi (pravni poredak teži zakonitosti ili legitimnosti), nisu zaštitni objekti u smislu u kojem ih poznaje krivično pravo, a to znači da ona nisu neko od osnovnih ljudskih prava ili sloboda. Tako to nije ni čovečnost.

Načela neke grane prava su, u stvari, pravne norme najvišeg stepena opštosti do kojih se dolazi sublimacijom sadržaja velikog broja normi te pravne grane. Kada se izvuce najmanji zajednički imenitelj sadržaja svih ili najvećeg broja normi neke grane prava, dobija se neko njeno načelo. To je slučaj sa načelom zakonitosti u krivičnom pravu ili sa načelom čovečnosti u međunarodnom humanitarnom pravu. Kao što ne postoji neko krivično delo protiv zakonitosti u unutrašnjim krivičnim pravima bilo koje države na svetu, tako, čini se, teško mogu da postoje zločini protiv čovečnosti u međunarodnom krivičnom pravu u sadašnjem obliku.

5. ZAKLJUČNO O ČOVEČNOSTI KAO ZAŠTITNOM OBJEKTU

Iako je opšti zaključak da su tvorci međunarodnog krivičnog prava zanemarili zaštitne objekte u propisivanju i razvrstavanju međunarodnih krivičnih dela, pravna nauka se dugo vremena borila da zločine protiv čovečnosti osamostali u odnosu sa drugim međunarodnim krivičnim delima. Da bi se zločinima protiv čovečnosti udahnulo život, bilo je potrebno pronaći njihov samostalan sadržaj, smisao i značenje. Tako je i pitanje vrednosti koja se štiti ovom vrstom međunarodnih krivičnih dela postalo značajno.

Od nekoliko mogućih odgovora na ovo pitanje koje je nauka ponudila, danas je najzastupljenije ono o čovečnosti kao samostalnoj, svojevrstnoj vrednosti koja se nalazi u središtu ili na sredokraći svih onih vrednosti koje čoveka čine čovekom. Ovaj stav, po svemu sudeći, vodi poreklo iz međunarodnog prava o ljudskim pravima jer je ova grana prava ključno uticala na ponovno potvrđivanje ideje o zločinima protiv čovečnosti kao zasebnoj vrsti međunarodnih krivičnih dela. Izvorište ideje nalazi u preteranoj želji da se pojmu čovečnosti da naročit sadržaj kako bi se on uzdigao u ravan samostalnih vrednosti. Drugačije ne bi bilo moguće pružiti zaštitu ovom pojmu, a ako mu se ne može pružiti zaštita to bi vodilo obesmišljanju zločina protiv čovečnosti. Ako bi se to desilo, sva nastojanja međunarodnog prava o ljudskim pravima da dobije svoj kazneni oblik bi propala.

Čini se da su zločini protiv čovečnosti u savremenom obliku proizvod nastojanja koja postoje u međunarodnoj zajednici da se međunarodnom pravu o ljudskim pravima da kaznena dimenzija koja mu nedostaje, a sve u pogrešnom uverenju da će tako biti delotvornije. Ovo je svakako posledica nepoznavanja stvarnih mogućnosti, domašaja i dejstva krivičnog prava i neograničene vere u „ubojitost“ kazne.

LITERATURA

- Arendt H./1958/: *The Human Condition*, Chicago
- Ambos K. and Wirth S./2002/: *The Current Law of Crimes Against Humanity: An Analysis of UNTAET Regulation 15/2000*, Criminal Law Forum, n. 1
- Broomhall B./2003/: *International Justice and The International Criminal Court*, Oxford
- Benvenuti P./2000/: *Complementarity of The International Criminal Court to National Criminal Jurisdiction* – in: *Essays on The Rome Statute of The International Criminal Court* (W. A. Schabas and F. Latanzi ed.), Ripa Fagnano Alto
- Buchanan D./2002/: *Gendercide and Human Rights*, Journal of Genocide Research, n. 1
- Clark R. S./2001/: *The Mental Element in International Criminal Law: The Rome Statute of the International Criminal Court and The Elements of Offences*, Criminal Law Forum, n. 3
- Delmas-Marty M./2009/: *Violence and Massacres-Toward a Criminal Law of Inhumanity*, Journal of International Criminal Justice, n. 1
- Hagan J. and Greer S./2002/: *Making War Criminal*, Criminology, n. 2
- Ignjatović Đ./2001/: *Zločini protiv čovečnosti*, JRKK, br. 2–3
- Jianping L. & Zhixiang W./2005/: *China's Attitude Towards the ICC*, Journal of International Criminal Justice, n. 3
- Jessberger F./2005/: *Bad Torture – Good Torture? What International Criminal Lawyers May Learn from the Recent Trial of the Police Officers in Germany*, Journal of International Criminal Justice, n. 5
- Kirsch S./2009/: *Two Kinds of Wrong: On the Context Element of Crimes against Humanity*, Leiden Journal of International Law, n. 3
- May L./2005/: *Crimes Against Humanity: A Normative Account*, Cambridge
- Nimaga S./2007/: *An International Conscience Collective? A Durkheimian Analysis of International Criminal Law*, International Criminal Law Review, n. 4
- Pictet J./1988/: *International Dimensions of Humanitarian Law*, Geneve, p. 3–4, navedeno prema: M Sassoli and A. A. Bouvier /1999/: *How Does Law Protect in War?*, Geneve
- Ramanathan U./2005/: *India and the ICC*, Journal of International Criminal Justice, n. 3
- Robinson D./2008/: *The Identity Crisis of International Criminal Law*, Leiden Journal of International Law, n. 4
- Ristivojević B./2011/: *Međunarodna krivična dela – I deo*, Novi Sad, 2011, u pripremi
- Satzger H./2002/: *German Criminal Law and the Rome Statute – A Critical Analysis of the New German Code of Crime against International Law*, International Criminal Law Review, n. 3
- Stojanović Z./1981/: *Kriterijumi određivanja inkriminacija: uopšte i u sferi seksualnih odnosa*, Ljubljana
- Stojanović Z./2009/: *Krivično pravo-Opšti deo*, Beograd
- Schabas W./1999/: *Genocide in International Law*, Cambridge
- Thurer D./2007/: *Dunant's Pyramid: Thoughts on the „Humanitarian Space“*, International Review of the Red Cross, n. 865
- Vernon R./2002/: *What is Crime Against Humanity*, The Journal of Political Philosophy, n. 3
- Yarnold B. M. /1999/: *The Doctrinal Basis for the International Criminalisation Process* – in, *International Criminal Law* (M. C. Bassiouni, ed.), Ardsley, New York

Branislav Ristivojević

Faculty of Law, University of Novi Sad

ON PROTECTIVE OBJECT OF THE CRIME
AGAINST HUMANITY: NEW APPEARANCE
OF THE INTERNATIONAL LAW ON HUMAN RIGHTS

SUMMARY

The legal science has disregarded the issue of protective object of the crime against humanity for a long time. The humanity has been considered as an indisputable and unquestionable category. Since the crimes against humanity include number of different criminal acts, which are per se indisputable and well founded in domestic criminal laws, one may assume that humanity is some kind of a qualitative middle point and the lowest common denominator for protected values of criminal quantities that constitute the content of this type of international crimes. While exploring this possibility the Preamble of Rome Statute has been analyzed, which should serve, as every other non-legal part of the legal act, for interpretation of the used terminology. This scientific task has not succeeded probably because of the lack of consciousness about the role of protective objects in creating incriminations by the founders of the statute of the International Criminal Court. The science was more enthusiastic than international legislator and created more interpretations on humanity as protective object of the crime against humanity, one of them being emphasized in this paper, and that is the most dominant one, which considers humanity as a unique and independent value. If it is considered from the perspective of classical interpretation of protected values in criminal law, which considers them as one of the fundamental human rights and freedoms, it is impossible to avoid a conclusion that humanity does not belong to these categories. Humanity is a principle, similar to legality or legitimacy, and not some kind of special human right that is as such suitable to be protected by the criminal law.

The reason for this attitude lies in a strong spread of international law on human rights in the last few decades which exhausted and exceeded all its own mechanisms of application and expansion until then. It had a crucial impact on reaffirmation of the idea about crimes against humanity as a special type of international crimes. The very source of the idea lies in an extreme wish to give a special content to the concept of humanity in order to promote it to the level of independent value. Otherwise it would not be possible to secure international law protection to this concept and if this kind of robust protection could not be provided to it, the crime against humanity would lose its sense. If that would happen, all the efforts of the international law on human rights to acquire a punitive form would fail.

The crimes against humanity in their contemporary form are product of attempts that exist in international community to give a punitive dimension to the international law on human right that it misses, and all this in a wrong belief that it will be more efficient. This is certainly a consequence of lack of knowledge about real potentials, implications and impact of the criminal law and absolute belief in „fatalness“ of punishment.

Key words: international criminal law, crimes against humanity, protective object, humanity, human rights.